

A DEMOKRÁCIA ALÁÁSA A JOG ÖRVE ALATT

Bertrand MATHIEU: *A jog a demokrácia ellen?*

Előszó: TRÓCSÁNYI László. Fordította: KISARI Miklós.

Századvég, Budapest, 2018. 245 oldal, 3790 Ft

Nehéz helyzetbe kerül az a politika iránt érdeklődő értelmiségi, aki a múlt század reflexei alapján próbálja értelmezni világunkat. A 20. század eseményeit nagyrészt az ártatlanok millióit bekebelező szörnyállam ámokfutása határozta meg, amely különböző tömegjelszavakat ismételve (mint a nemzeti vagy nemzetközi szocializmus) végezte el rémtetteit. A fentiekkel szemben világítótoronyként álltak: a civil kurázi, az egyén bátorsága és a szabadság ezeket garantáló kis körei. Az egyszeri, emészthető megoldások híve könnyedén levonhatta a konklúziót: az állam rossz, az egyén jó, az államtól független szervek és az ezeket garantáló magántulajdon és liberalizmus mindenek felett álló értékek. De mi történik, ha a fékek egyhelyben toporgásra kényszerítik az autót, ha az őrzők válnak diktátorokká? Erről is szól Bertrand Mathieu francia jogászprofesszor új könyve, amely *A jog a demokrácia ellen?* címet viseli.

Mathieu neves közszereplő hazájában, aki a francia alkotmány módosítását előkészítő több bizottságnak is tagja volt, és könyvének számos részében is magyarbarát álláspontot fogalmaz meg. A könyve által vizsgált alapvető kérdés a jog és a demokrácia elveinek szembenállása; ez pedig paradoxnak tűnhet napjaink olvasója számára, elvégre a két fogalomról általában egyszerre szokás beszélni. A közkeletű elképzelés szerint a demokrácia alapfeltétele a jogállamiság (ami lényegét tekintve igaz is). A szerző által feltett kérdés azonban a következő: mi történik, ha a jog túlsúlyba kerül az arany középut egyenletében? Képes-e korlátozni a jog a demokrácia lelkét, azaz a nép szabad akaratnyilvánítását? Nem feltételezve, hogy a népnek és a politikai hatalomnak ne lehetnének túlkapasai (lásd éppen a múlt század példáját!), felmerül a kérdés: mit lehet tenni, amikor a jog megfojtja a demokráciát? Betemethető-e a saka-

dék, amely az elit és a nép, a globális érdekkörök és a választók, illetve azok választott vezetői, avagy Brüsszel és az európai polgárok között tátong?

A jogállamiság és a demokrácia közötti modern konfliktus orvosi lova a populizmus kérdése, amely napjaink nemzetközi sajtóban és közéletben dúló vitáit erősen meghatározza. Mathieu szerint a populizmus bizonytalan politikai fogalom, amelynek gyakorlata során a kormányzó erők az államtól független

elitet megkerülve közvetlenül a néphez fordulnak. A szerző elismeri, hogy a tömegek ugyan fogékonyabbak tudnak lenni a kollektív bűnbakkeresésre, mint a szabadság hívószavára, ám vitatja, hogy a populizmus eredendően ellensége lenne a demokráciának. A populizmus ugyanis – amellyel a szerző láthatóan nem azonosul, ám józan elemzésnek veti alá – hangot ad a nép elégedetlenségének az elittel szemben, csalódottságának, hogy bizonyos kérdésekbe nem szólhat bele. Franciaország példájával élve a szerző arra mutat rá, hogy amikor az elit a Nemzeti Front üzenetei helyett annak legitimitását kezdte ki, lényegében a követke-

zőket ismerte el: a felvetett kérdések valóságok, ám tilos beszélni róluk. A szerző a nyugati konzervatívizmus egyik fő alakját, Friedrich von Hayeket idézi arról, hogy „nincs olyan eszme, amely végleg rátelepedhet az emberek gondolkodásmódjára: mindig a közvélemény hangulatához kell igazodnia”. Mathieu ugyan nem idézi, ám hozzátehetnénk egy másik Hayek-idézetet is: „A nép szívesebben látja a saját fajtájából való despotát, mint az idegen liberális kormányt.” A demokrácia, a jogtisztelet és a szabadság elveit egyaránt óvni kívánó szerző tehát a következő jóindulatú kritikát fogalmazza meg: „A populizmus elleni harcnak az a formája, amely megveti a népet, általában kontra-reaktív.”

A szerző ezek mellett több oldalon tárgyalja Magyarország és Lengyelország jelenlegi kormányait, illetve az „illiberális demokrácia” modelljét. Véleménye szerint ezek nem tekinthetők a demokrácia megtagadásának, illetve nem összehasonlíthatók az olyan, egyértelműen a demokráciával szembeni alternatívákat kínáló rendszerekkel, mint amilyen Kínáé. Orbán Viktor magyar miniszterelnök 2016-os tuskányosi beszédét elemezve leszögezi, hogy „ideológiai kiközösítés helyett komolyan kell venni a fenti elemzést és rendszert. Értéktélettől függetlenül el kell ismerni, hogy a felvázoltak egy bizonyos demokratikus koncepciót takarnak.” A szerző szerint a Visegrádi Négyek – azon belül is elsősorban Magyarország és Lengyelország – rendelkeznek demokratikus hagyományokkal, illetve szerveződésük is eleve a demokratikus nyugati integráció gyorsítására jött létre. Ennek ellenére most a liberális demokrácia egyes fékeinek gyengítésével erősítik meg a népképviselőket országaikban. Mindez a szerző értelmezésében legitim, és nem egyfajta „hiányosságot” takar, mint a volt cári, majd „vörös” birodalom maradványaiban, hanem egyfajta alternatívát. A szerző továbbá evidenciának tekinti a nemzeti közösségek létét, szkeptikusan áll a csupán „egyéni sorsot” látni vélő modern nézetekkel szemben, és méltatja Magyarország erőfeszítéseit nemzeti identitásának újbóli megtalálására.

A könyv által felvetett probléma, miszerint „a döntéseket már nem a parlamentekben vagy a nemzeti intézményekben hozzák meg, hanem máshol, szupranacionális, nemzetek feletti szervezetekben, független pénzügyi intézetekben, a nagy gazdasági csoportosulásokban, esetenként bírói fórumokon”, akut és valós. Mathieu munkája olyan égetően valós élményeket tartalmaz, mint a Google és

Facebook algoritmusai által létrehozott párhuzamos valóságok és ezen technológia-Góliátok véleményterroizmusa. Trócsányi László igazságügy-miniszter előszava szintúgy a legsürgetőbb kérdésekkel foglalkozik: „Mit ér [az ember] szavazata, amelyet a választásokon lead? Képes-e még befolyással lenni a döntéshozatalra? Hogyan igazodjon el a világban? Mit jelent egy ország szuverenitása, a demokrácia, a hatalommegosztás? Mit várhat el az államtól? Fel kell-e oldódnia a nagy, globalizálódó világban, vagy a nemzeti identitás védelemben részesülhet? [...] Egy egységesítéssel járó európai föderáció irányát kívánjuk erősíteni folyamatosan átadva és kiüresítve a nemzeti hatásköröket? Vagy azt szeretnénk, hogy a tagállamok a nemzetállamok együttműködésén alapuló Európát építsék?”

Mindez némi fényt vet azon véleményekre, amelyeket az utóbbi időben magyarországi baloldali politikusok és progresszív újságírók is megfogalmaztak: jelenleg csak a magyar kormánynak vannak nemcsak válaszai, de kérdései is rohamos ütemben haladó világgal kapcsolatban. A globalizáció, az emberek felett döntő gigacégek, a demokrácia népképviselőtől független intézmények általi aláásása korunk legégetőbb problémái. Mindezek olyan kérdések, amelyeknek csiráit a múltban elsősorban a baloldal kezelte. Jelenleg azt láthatjuk, hogy **a demokrácia elsősorban jobboldali hívószó lett, miközben a nemzetközi nagytőke a progresszív ügyek támogatójává vált.** Erről a folyamatról is szól Mathieu munkája: a kisemberek, az egyszerű szavazók, illetve az ő érdekeiket védő állam pártját immár a populista oldal fogja a korlátok nélkül tomboló magántőkékkel szemben. Rohamtempóban cserélődnek a pozíciók, ideológiai alapállások: az irgalmatlan tempóval hazai téren úgy néz ki, egyelőre csak a konzervatív jobboldal tud lépést tartani.

VESZPRÉMY LÁSZLÓ BERNÁT

HELYREIGAZÍTÁS

A *Kommentár* 2018/2. számában közölt, Paár Tamás által írott *Amerikai Kommunitárius Államok? Lehet-e egy közösségelvű együttállás amerikai konzervatív is?* című tanulmány sajnálatos módon nem a szerző által leadott utolsó szövegváltozattal jelent meg. A megjelent verzió a végleges írásnak csak a fele, hivatkozásai hiányosak, sok szükséges módosítás pedig nem szerepel benne. Továbbá a lapszám borítóján a tanulmányt idéző cím alatt nem a szerző, hanem Pesti Sándor nevét tüntették fel. A megengedhetetlen és sértő hibáért megkövetjük a Szerzőt és elnézést kérünk Olvasóinktól is. (A Szerk.)